

Aquesta foscor en què confio

Joan Casañas Guri

Estic convençut d'una de les intuïcions bàsiques de la Teologia de l'Alliberament: procurar pensar-ho tot, i sempre, situant-te en la màxima proximitat possible amb els que carreguen en les seves espatlles la pitjor part de la societat mundial ara existent. Com deia Luís de Sebastián: estar sempre al costat de "los que cargan con la peor parte teniendo la mayor razón".

Penso que, en aquest aspecte, la tradició filosòfica occidental, amb admirables excepcions, és com una mala passada que ens ha caigut a sobre.

Ha guanyat el començar a pensar la realitat a partir de la pregunta "Per què hi ha quelcom en comptes de no haver-hi res?" o moltíssimes variants semblants, sobre el començar partint de la pregunta, amb no tantes variants: "Què hi ha del teu germà?".

Aquestes dues preguntes, veig que estan a la base de dos plantejaments humanistes i filosòfics fins ara divergents, tot i que sembla convergeixin molt. En la pràctica són dos humanismes. I s'han mostrat gairebé irreconciliables. Partir d'una de les preguntes o partir de l'altra és iniciar dos "universos de pensament" molt diferenciats, gairebé oposats, sobretot per les seves repercussions.

La primera pregunta –"Per què hi ha quelcom en comptes de no haver-hi

res?"– difícilment ens portarà al que és evident que necessitem: un món planetari distint, nou, post capitalista, socialitzat de veritat, sense que ningú passi gana injustament, on la fraternitat real passi pel davant de "l'angoixa d'existir", encara que no estiguin sempre gaire distants l'una de l'altra.

I, fins ara, el que domina en el pensament del nostre entorn, és el començar a pensar platejant-se la qüestió: "Qui sóc?". A l'altra possible punt d'arrencada: "Què hi ha del teu germà?" se li concedeix un lloc gairebé vergonyant o propi dels "bons homes". Repeteixo; amb algunes i molt brillants excepcions: Benjamin, Lévinas, etc.

De manera que el més habitual en la nostra societat és que, en l'àmbit del pensament i de l'amor, hi hagi com dos mapes molt diferents, sovint distants, com a màxim superposats, però amb línies, espais i esquemes molt diversos. O bé trobem l'ordre del "ser" en el primer nivell de reflexió, o bé l'ordre de "l'amor".

Constato que, en el pensament dominant avui, a l'hora de buscar llum i sentit en la vida dels homes i dones, "l'alteritat concreta" queda molt per davall de "l'existir", del "ser". Màxim queda com una derivada de tercer o quart ordre.

O bé el pensar sobre "l'existir humà", o bé la "realitat existent", han de ser el pri-

mer punt de “valoració” per orientar la nostra vida. Les dues a la vegada, com si estiguessin en el mateix nivell, no hi poden ser, de fet, en primera línia de la recerca humana.

D'on ho trec tot això i per què insisteixo tant? Simplement, perquè sento al cor, escolto despert, el crit –sovint gens articulat, crit i prou– dels que moren de gana per causa del “sistema-món” que tenim en marxa. És la constant observació de la vida concreta de cada persona de la humanitat la que estableix i fonamenta vitalment aquesta primacia que plantejo i demano: Partir sempre, al posar-nos a pensar, de la constatació que existeix un sistema intolerable universal de dominació i una lluita socio-política contra ell.

Dit d'una altra manera. Quan posem el problema del sentit, de seguida cal preguntar: Sentit “per a qui”? I, “des d'on” t'ho plantejges?

He escollit, doncs, com a punt d'arrencada per a pensar el tema del “sentit”, la famosa “opció pels pobres” de les tan maltractades filosofia i teologia de l'Alliberament. No vull que la buidor de les “ombres existencials”, inevitables, passi, en mi, al davant de la llum esperançada dels pobres. I recordo quelcom que a l'Amèrica Llatina dels meus temps sonava sovint: “Quan els rics es posen a parlar de “principis” i “valors”, els pobres ja tremolen”. “Principis” i “valors” de qui i a on?

Amb això em sembla complir amb una altra cautela que cal tenir sempre a l'hora llegir un text: Preguntar-se qui l'escriu i des d'on escriu.

Càrrega pesada, la condició humana.

Però abans de parlar de com visc això del “sentit” en la trobada vital-ètica amb l'altre, sobretot amb l'oprimit pel sistema social concret que vivim, m'agradaria fer present l'actitud i el pensar d'algunes persones, a les quals he admirat i admiro molt, que troben que és una càrrega molt pesada per l'ésser humà això d'haver de preguntar-nos a cada pas pel sentit que té o no té –i quin seria, si en té– el nostre viure diari i el conjunt de la realitat en què estem.

Em sembla que comprenc bastant bé això de la “càrrega pesada”, del no veure-hi clar en relació a quelcom tan bàsic, semblaria, del viure humà. Tots i totes ho compartim en un grau o altre.

Molts i moltes han lamentat que la nostra condició humana inclogui l'haver-se de preguntar pel sentit del nostre viure i de tot allò que existeix. Per alguns, és una mena de “dissort”, un càrrega i un fre que ens persegueix. Em sembla que entenc força aquestes persones. Vivim sempre carregant el pes d'una “paraula” que ens manca. I no sabem pas per quin cantó vindrà, o també ens pot venir de manera que sigui tan sols un miratge.

Un exemple, jo diria que ben lluminós, d'aquest trobar pesat i gairebé antihumà això d'haver de buscar el sentit a cada pas, l'he trobat llegint textos de l'escriptora poetessa Chantal Maillard. Per exemple quan diu:

“Ofrezco mi renuncia al sentido, a todo sentido, mi renuncia a la necesidad de universo. Comulgo con el búfalo en la tensión de su cuello”. (p.65)

“Renuncio a la plenitud, a la dicha perpetua del sentir, renuncio al anhelo infinito, aunque presentado a veces, renuncio”. (p.75)

“Lo valioso de Occidente: la *epojé*. Lo único valioso. La *epojé*, por encima de todo, la suspensión del juicio. No la duda. La duda quiere decisión, la duda quiere elección. No la duda, no. La *epojé*”. (p.96)

(Diarios indios. *Pre-Textos*, 2005)

Podríem dir, encara que sembli una expressió esbojarrada, que la Chantal té “mandra còsmica”. Que això d’haver d’avançar buscant el sentit de cada cosa i de cada pas que fem, se li fa una càrrega feixuga i més negativa que positiva.

Ben mirat, ¿no serà una càrrega que algun dia pot arribar a desaparèixer, perquè és més negativa que positiva, ara, en el nostre ser-humans?

A tots ens agradaria tenir, almenys, una petita anticipació de l’Infinit. ¿Ens és de veritat negada?

Insistim en el que diu la Chantal. ¿Segur que cal trobar sentit a la nostra vida i a la realitat en què està inclosa? ¿No tindrà raó quan diu que es tracta d’una imperfecció humana que anhelem superar? ¿És possible, per a nosaltres, aquesta mena de “transmutació còsmica” que ella voldria, aquest nivell en el qual ja no es busca cap “sentit” perquè el buscar-lo faria nosa a la bona i bella espontaneïtat del viure?

Per exemple, he trobat aquesta cita: “Rilke reconoce que la conciencia es, como han dicho algunos filósofos, un crimen contra natura”.

¿No serà, aquesta “ingenuïtat vital” un aspecte de la vida animal que de moment hem perdut, però que pot retrobar-se, i ha de retornar, en un estadi superior de l’evolució humana; un estadi que abasti i amplifiqui de nou anteriors estadis fins ara deixats com aparcats?

Seria llarga la llista de “pensaires” que han considerat una càrrega inútil, destorbadora, lamentable, aquest haver de preguntar-se pel sentit de la realitat en què existim. ¿No vivim massa atrapats en la nostra autoconsciència? ¿No ens falta més “contemplació” simple i pura? No hem perdut la innocència dels sentiments espontanis? Viure amb senzillesa, atenant-se a la realitat immediata, com necessàriament havia de fer l’humà primitiu i molta gent d’ara, no ens aniria millor? No estem fets per això? Al místic li és permès “somniair”.

Insisteixo: Quina llàstima, diuen alguns, això d’haver-se d’anar preguntant pel sentit del que som i fem! Quina manera de perdre el temps! Com veurem que diu Màrius Torres, i també la Chantal Maillard, el gra de blat això no s’ho pregunta, i potser, en aquest punt, està més evolucionat que nosaltres.

Màrius Torres

No és tan “esbojarrat” com semblaria aquest camí de pensament. Sobretot si atenem al que sabem avui dia de l’evolució de l’Univers.

Vegem què en diu el meu admirat Màrius Torres, mort el 1942, a l’edat de 32 anys, després de llarga malaltia.

En Màrius, creient profund i gens sotmès, li diu al seu Déu:

Si m’haguessis fet néixer gra de blat, que seria senzill d’arribar a ser una espiga!
Llucar, créixer, florir en l’aire assolellat, entre olivers, en una terra antiga.

Si m’haguessis fet néixer raig de llum, d’aquesta llum, Déu meu, que a tu no t’enlluerna, m’hauria estat donat de no triar el meu rumb: el meu destí fora una recta eterna.

Però m’has creat home, fecund, fort. Has obert un camí a la meva mesura, I a cada instant he de buscar l’estel del nord en la nit nostra, viva però obscura.

Tinc por – tinc confiança. Servitud no hi hauria més dura que la de l’home lliure si, tant més fatigat com més s’hagués perdut, pogués perdre el repòs del teu somriure.

(“Poesies”, núm.68)

M’allargaria hores comentant aquest poema. No és cosa de fer-ho ara. Simplement destaco que en Màrius lamenta haver de buscar a cada instant “l’estel del nord” i, al mateix temps, afirma que hi ha un “Ell” que és garantia d’un sentit que ara ens “nega” saber. La realitat té sentit, però – per què deu ser així?- aquest sentit està

ocult en una obscuritat profunda.

Em dóna per pensar que a en Màrius li agradaria ser allò que Carles Cardó deia amb una metàfora molt bonica: “Com un ocell que fos vol i prou”.

Anem a un altre poema d’en Marius. El titula: “Els noms”:

Tots aquests noms obscurs, resats amb avidesa pels llavis dels covards, als folls, els moribunds, en el Nom sense nom de la teva grandesa com els rius en la mar deuen negar-se junts...

Tan enlaire com ets, Senyor, ¿quin mot podria empresonar el teu infinit en el seu punt? Però t’hem de cridar, i al teu davant, un dia, tot home és un covard, un foll o un moribund.

I encara t’encarnem en presagis o en faules, i el teu silenci immens encarnem en paraules que mai no poden ser paraules de tothom.

Si ens fan errar l’orgull, l’amor, la impaciència, perdona’ns i somriu, arcana providència,
Tu que ens has fet – o tu que saps el nostre nom!

(“Poesies” núm.35)

I encara un tercer tast de l’esperit d’en Màrius:

Com un nou nat dejú de la llet de la mare, busca, amb els llavis verges, els pits encara eixuts, jo tinc set de la fon que no s’ha obert encara. M’has embruixat, gran Ànima dels absoluts!

Tal vegada és el preu de la nostra
grandesa aquest dolor d'estrènyer els
braços en el buit, de sentir, com un erm,
la nostra vida presa per arrels d'un gran
arbre d'on no abastem el fruit,

i endevinar amb el cor, invisible i segura,
la claror de la terra natal de l'esperit, enllà
del mur extrem de la nostra mesura, on es
trenquen les ales dels ocells en la nit;

de viure per morir, com qui camina a
cegues, amb els ulls afamats d'aquesta
llum que ens negues.

("Poesies" Núm.60.)

En Màrius es confia al seu Déu (recordem
aquell "Sé a qui m'he confiat" de Sant
Pau) però al mateix temps gairebé que li
retreu que no ens hagi fet saber el sentit
ple del nostre existir: "aquesta llum que
ens negues"...

Que sapiguem, no hem arribat pas en-
cara a aquest nivell de "nova humanitat",
aquella en què espontàniament, amb la
senzillesa d'un animaló, però amb tota
la consciència humana, tot ho fariem bé.
No hem arribat pas gens a aquest esta-
di. I potser una metàfora de les que millor
ho expliquen és aquella que diu: La gota,
per saber més d'ella mateixa, per no dei-
xar de ser ella mateixa, ha d'acceptar el
fondre's en l'oceà. No som encara plena-
ment oceà.

Anava a canviar ja de capítol, però no
puc estar-me de citar un fragment d'una
columna del periodista i filòsof Josep Ra-
moneda. És un text, d'un racó de diari,
al qual he tornat força vegades perquè el
sento com una contundent, i bella al ma-
teix temps, llosa sepulcral.

El títol de la columna és "Absurd". I es
refereix a l'assassinat d'un matrimoni, i
altres persones, turistes visitants un mu-
seu a Tunísia, que va ser blanc totalment
circumstancial d'uns terroristes estúpids
que mataven per matar.

"No és fàcil trobar expressió més rotunda de
l'absurd de la condició humana. (...) La mort
sempre és injusta, però a vegades és, a més,
arbitrària. No hi havia cap motiu perquè els to-
qués a ells i no a uns altres. Per això costa
d'entendre. De fet, no es pot entendre per-
què no té sentit. I als humans ens costa molt
acceptar la precarietat de la nostra condició
d'éssers contingents. Per això necessitem don-
nar sentit a la vida encara que no en tingui,
fer-la suportable. I així hem inventat els déus,
les creences, les religions, les promeses de
redempció, les ideologies. El que ens distin-
geix dels altres animals és que som els únics
capaços de "crear ficcions i creure'ns-les".
Busquem paraules que ens consolidin de l'ab-
surd i companyia que ens protegeixi de la tre-
menda solitud que genera veure com éssers
humans com tu poden matar-te sense ni tan
sols conèixer-te... Pur absurd. I l'absurd el po-
dem sentir, però és gairebé impossible d'as-
sumir. Abans que intentar-ho, alguns preferei-
xen creure en alguna cosa

(Ara.cat" 22.3.2015)

De fet, tant si dius que hi ha sentit, com
si no, o si no et defineixes,... això és
una opció personal teva. Demostració?
Cap! Bé deia en Josep Dalmau en el tí-
tol d'un dels seus llibres: "Condemnats
a creure".

Del “lament” al “compromís” en la causa per “l’alliberament”. Un canvi gran.

Insinuat aquest repertori d’autors i autores, em vénen ganes de dir als autors i autores citats: “Au vinga! Màrius, Chantal, Josep, no tant lament en va. Us agrada massa contemplar la foscor, i en cap moment citeu el fet de la injustícia i del patiment de tantes i tants, i l’amor que hi pot respondre. Segur que tot és tan fosc? No separeu massa les coses? Què hi ha de l’amor?”

M’estimo més donar preferència al crit d’en José M^a. Valverde que deia, des del seu compromís militant d’esquerres: “Tinc fe perquè em nego a acceptar que tot plegat no és sinó una farsa buida i cruel... Sóc creient perquè em nego a acceptar que tot plegat no té sentit i és un absurd”.

És una altra opció, aquesta d’en Valverde. Tan respectable com les que hem vist fins ara. Ens ve a dir que estem forçats a anar d’extrem a extrem: O ens decantem pel sentit, encara que “amagat”, com diria en Màrius, o per una farsa buida i cruel, insuportable, amb horitzons de més buidor i crueltat. A mi, personalment, la realitat viscuda i actual, em posa –amb serenitat, però– davant d’aquest disjuntiva.

* * *

Fem un parèntesi per no deixar de tocar de peus a terra. ¿No és un luxe per a intel·ligències “cultivades” plantejar-se d’aquesta manera “què hi fem en aquest món”? A estones, i en alguns autors, hom diria que ho és. És com un privilegi. Però sovint es nota aviat que els manca la garantia de “realisme” que és el fet de partir

dels fets que realment es donen, situats, concrets. Sobretot els manca el posar-se a pensar a partir de les injustícies, d’ara i aquí, quan siguin i on siguin.

Per a moltes persones, l’objectiu del viure és molt més senzill i tocant de peus a terra que el famós “sentit” del que hem parlat fins ara. Dit d’una altra manera: Per a un ésser humà, en certes circumstàncies, lluitar per la crua supervivència ja pot ser suficient “dosi” de sentit que dóna valor “d’absolut” al seu pensar i parlar.

Preguntem-nos, una vegada, més si la felicitat, la plenitud i la recerca d’un significat de tot el que veiem que existeix no serà un cert refinament, com una música excelsa que només poden gaudir les oïdes molt preparades. Per a molts, molta gent, l’objectiu de la vida és el mot més pedestre.

Hi ha un incomptable nombre d’éssers humans que viuen en una circumstàncies tan precàries, tan plenes de dificultats prosaiques i materials, que no tenen pas temps per reflexionar sobre aquestes “subtileses” de buscar-li un “significat” profund a tota la realitat existent. I, normalment, aquestes persones són precisament les més callades i silenciades de totes les que habiten el món d’ara. Gent que no s’atura a buscar-li un significat profund a l’existència.

Tanquem el parèntesi.

* * *

El sentit, el mal i l'amor

Com estem veient, i com experimenta tothom, en el nostre món concret –i no en coneixem d'altre– el tema-problema del mal és gairebé omnipresent, sobretot al platejar-nos el tema, jo diria que “bessó” seu, del “sentit”.

El tema del mal, la realitat del mal en el món, posa –emprant el llenguatge del joc d'escacs– en situació “d'escac i gairebé mat” a tota afirmació de “sentit”, vingui d'on vingui aquesta afirmació, sigui de filosofies, de religions, de la ciència, d'experiències, etc.

No cal insistir-hi. I, com deia sovint l'Evangelist Vilanova, és un problema que no té “solució” des de la banda nostra. Però sí que té “respostes”.

Aquí és quan torna a la memòria allò tan conegut de la vida de l'Abbé Pierre, el fundador dels Drapaires d'Emmaús. Pierre es troba, a París, poc després de la Segona Guerra Mundial, amb un home, desesperat de la vida, amb raons per estar-ho, que vol suïcidar-se. La resposta d'en Pierre és, més o menys: “Sí noi, el teu problema és molt greu, n'hem de parlar; però, sis plau, primer vine a ajudar-me a construir una petita casa de fusta per una parella amb fills petits que no tenen on dormir”.

El “final feliç” de la història és ben conegut, però el que ara ens interessa és destacar “l'amor creador” que hi ha en el fer i el pensar de Pierre.

Ell proposa al desesperat una “acció creadora” d'amor i servei, que pot contraposar-se al fet aclaparador de la desesperació.

L'amor pot treballar (lluitar) contra el mal, gairebé pel sol fet d'existir, tots dos, en la vida concreta –que és la seva única manera d'existir- i deixar així una escletxa de llum en la obscuritat de la presència del mal.

Fixem-nos que l'amor no té mai pretensió de grandeses.

El mal és un “fet”, evidentíssim. L'amor, sense deixar de concretar-se en fets concrets, és, en cada un d'aquests fets, una “causa”, en el sentit de “conjunt de finalitats positives que lliurement es persegueixen”. Estem en allò de “les causes” d'en Pere Casaldàliga, lluitador infatigable per les causes del poble oprimint en el Brasil.

Precisament una de les característiques creadores de cada acte concret d'amor, és que ni se li acut preguntar-se si “té sentit” o no.

És a dir, relacionant amb una certa audàcia les tres paraules, amor, mal, sentit: “L'Amor, maldant contra el Mal, té Sentit”. I el que ho digui, sempre ha d'afegir: “per a mi”, sense voler-ho imposar als altres.

Ara ja podem fer la pregunta amagada fins ara: Què entenem per Sentit? En aquest cas, seria quelcom així; “Saber-se, malgrat tot, formant part d'una Llum-Amor sense límits”, i les mil variants que una frase com aquesta pot tenir.

I el contrari del “sentit” no és un “sense sentit” plàcid, burgès, poc incòmode. Si la nostra realitat no té “sentit”, estem pràcticament llançats, condemnats, a una possibilitat sempre oberta d'horror incalculable, infernal, en el nostre Univers i en tots els universos possibles. Aquest “no

hi ha sentit”, burgès, plàcid, sense més problema, propi de la “serenor” de molts “pensaires”, és un “sense sentit” fet a la conveniència dels benestants, no pensat a fons, per fer-lo més vivible.

“L’absurd” de veres, el d’un univers sense “sentit”, és l’obertura real i concreta, històrica, a mal i més mal sense límit. En canvi, el “sentit” seria el fruit ple, més enllà de tot límit, de “l’estimar”.

Fixem-nos: Què passa en la trobada ètica, d’amor, amb l’altre? Passa que és una interpel·lació i un qüestionament que excedeixen fins i tot el jo i el tu; i, encara més, excedeixen els interrogants del ser o l’existir personal o còsmic.

En cada trobada concreta (recordem que no n’hi ha d’abstractes) d’amor amb l’altre, es dona un “àmbit” d’infinitud, inobjectivable, que depassa els nostres contorns vitals d’ara. Sols hi ha el tu i el jo i una sentor d’infinitud. És com una petjada. O com un àmbit de tots els àmbits. L’enigma de l’infinít absent, mai no captat, però pressentit.

Insisteixo: jo diria que aquest àmbit tampoc és un “TU” més gran, un tercer element en la trobada. En la trobada concreta d’amor sols hi ha el “tu”, el “jo” i una sentor “d’infinitud”. És un àmbit de tots els àmbits que seria perillós expressar en forma d’un “TU”: massa fàcilment taparia el tu real històric al qual el jo s’obre.

És una irrupció de la transcendència a través de la crida ètica de l’alteritat, sobretot quan ve d’un “altre” maltractat, de l’oprimit, de l’exclòs de la societat real i concreta. La mirada de l’exclòs que ens requereix, és una petja de l’absent.

Alerta amb la paraula “amor”!

Alerta perquè, de per si, en el nostre llenguatge habitual, “amor” no inclou la dimensió de les estructures socials, com si no formessin part essencial i indefugible del viure de cada persona. Aquí comença un nou àmbit de reflexió i de recerca: Amor-estructures socials. L’amor que no les té en compte a cada pas, poc ens portarà a un viure amb “sentit”, perquè pretén oblidar quelcom que és tan present com la sang o l’esquelet de cada persona.

Ens entestem tots plegats a discutir sobre el “sentit” de la realitat que vivim, prescindint d’unes estructures injustes presents en el cor mateix d’aquesta realitat. Llavors, parlar “d’amor”, és trampós.

I, cosa més seriosa encara, som capaços de dir que el món no té “sentit” i quedar-nos tan tranquils, en la nostra tranquil·litat burgesa. Aquest “quedar-me tranquil” em delata per si sol. Perquè vol dir que desconecto la manca de “sentit” de tot el mal i la maldat que hi ha al món. Com si el “sense sentit” no fos quelcom tràgic perquè vol dir que no hi ha sortida al sofriment concret dels que “carreguen amb la pitjor part” d’aquest sense sentit que seria la nostra humanitat. No es pot jugar amb el tema del “sentit”. No es pot negar i, al mateix temps, no plantejar-se el que se segueix del fet de negar-lo. Aquí hauríem de fer un homenatge a una de les brillants excepcions en el que estem dient: Walter Benjamin. Res de pensar excloent l’estructura social, econòmica, cultural, concreta en què viu cada “jo”. I per al “jo”, cada “altre”.

Cap problema humà –fins i tot els més punyents per al cor d’una persona, com pot ser la mort d’algú proper– pot plantejar-se

i enfocar-se bé si no es té en compte la realitat dels exclosos en la societat humana. Deixar de tenir-los presents en la jugada, a cada pas del pensar, és desfigurar tot el mapa, és renunciar a pensar correctament la realitat de què formem part.

O el sentit o l'absurd (el mal) de veritat. No val a inventar-se termes mitjans per anar tirant.

I l'absurd, insisteixo, no és aquesta mena de mitja "serenor àtona" en què hem après a viure gairebé tots plegats. "L'amor" és exigència suprema, però oposada.

En aquest sentit, algú ha afinat gairebé insolentment la punteria i ha gosat dir: "Per què descansem i fruïm tant en la muntanya? Perquè ella no ens pregunta "Què has fet del teu germà." Si t'ho preguntés potser no la buscaries tant. Semblantment passa amb la música. Ens agrada tant perquè –si no hi posem nosaltres la lletra– mai no ens pregunta: "Què has fet del teu germà?"

Un últim crit

El sentit de la vida, no es "troba"; es "realitza", partint del punt de més "sense sentit". La clau està en "l'amor".

Si no et situes vitalment en el punt més sofrent, més fosc, més contradictori de la nostra realitat i em dius que saps alguna cosa del "sentit" del viure humà, no et creuré. És a dir: si no et situes en el racó de món on es palpa més el "sense sentit" del que vivim, què ens pots dir del "sentit"? Aquí estem anant cap a un dels punts claus de la primera Teologia de l'Alliberament.

L' "amor" ha de ser "praxis" històrica. I, en el nostre món actual, "l'amor" necessita afinar molt i a cada pas la "punteria". Les deixadeses i els errors poden ser, són, mortífers. Ah, el "pecat d'equivocació"! I la virtut, tan necessària en aquest terreny, de la "punteria".

Perdoneu-me la brometa: Massa vegades en el nostre món s'obliden els aspectes econòmics i socials, és a dir, bàsicament humans, i ens passa com aquell que, tontet, tontet, diu que volia fer una estufa però li ha sortit una estafa, i troba estrany que el cridin a l'ordre.

Personalment, i procurant tenir sempre aquesta actitud de praxis de l'amor social (no caldria dir "social" perquè penso que tot veritable amor ho és; però ens n'oblidem tant!), m'apunto al que hem vist que ens deia en José Mª Valverde: "Sóc creient perquè em nego a acceptar que tot plegat sigui una farsa estúpida i cruel. Crec que l'Univers existent en el que som i vivim, està enclòs en una "realitat més alta" i en la que ja no té sentit preguntar-se pel sentit. Com diu la Bíblia: L'Amor és més fort que la mort.